

6. SINIF 1.DÖNEM 2.ÜNİTE-1. BÖLÜM SOSYAL BİLGİLER DERS NOTLARI

2. ÖĞRENME ALANI: KÜLTÜR ve MİRAS

DESTAN VE YAZITLARDA TÜRKLER (2. öğrenme alanı-1.kazanım)

Türklerin bilinen ilk yurdu Orta Asya'dır. Orta Asya batıda Hazar Denizi, doğuda Kingan Dağları, kuzeyde Altay Dağları, güneyde ise Tibet Platosu ve Hindukuş Dağları arasında yer alır. Bu coğrafyada Türkler, İslamiyet'ten önce **Hun, Kök Türk ve Uygur** gibi devletler kurmuştur.

Orta Asya'nın Özellikleri:

- Coğrafi özellikler, bozkır kültürünün ortaya çıkmasında etkili olmuştur.
- Çadır, kilim ve demir bu kültürün önemli unsurlarındandır
- Halı, konargöçer yaşam tarzının vazgeçilmez eşyasıdır.
- Konargöçer bir hayat tarzı yaşamakta ve daha çok hayvancılık ile uğraşmaktaydılar.
- Türkler için "at" çok önemlidir ve ilk defa evcilleştirilmiştir.
- Gök Tanrı inancı vardır. Ölümünden sonra hayata inanılır.
- Toplumun en küçük birimi aile idi. Aileler sülaleleri, sülaleler boyları, boylar milleti, millet de devleti oluştururdu.

Kurgan: Eski Türklerde ölen kişinin değerli eşyalarıyla birlikte gömüldüğü mezara kurgan denir.

Yuğ: Eski Türklerde cenaze töreni ve cenazede ağıt yakılmasına yuğ denir.

Töre: Örf ve adetlerle belirlenen sözlü hukuk kurallarıdır.

Kut: Hükümdara devleti yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiği inancıdır.

Kurultay (toy): İlk Türk devletlerinde devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı **meclistir.**

Hatun: Kağan'ın eşi

Balbal: Mezarların üstüne öldürdükleri insan sayısı kadar insan şeklinde dikilen taşlardır.

Orta Asya'dan Göçlerin Nedenleri:

- Nüfusun artması ve otlakların azalması
- Salgın hastalıklar
- İklimin kurak olması, kışın şiddetli geçmesi
- Komşu devletlerin saldırıları ve kendi aralarındaki mücadeleler

ASYA HUN DEVLETİ (M.Ö 220-MS 216)

- ◆ Tarihte bilinen **ilk Türk devletidir.**
- ◆ Teoman tarafından kurulmuştur.
- ◆ Teoman Türk boylarını tek bir yönetim altında toplamıştır.
- ◆ Teoman döneminde Çinliler Türk akınlarını önlemek için **Çin Seddi'ni** yaptırdılar.
- ◆ Devlet en parlak dönemini Metehan döneminde yaşamıştır.
- ◆ Mete günümüz ordusunda kullanılan **onlu sistemi (10'lu Sistem)** kurdu.
- ◆ **Oğuz Kağan** destanındaki Oğuz'un **Metehan** olduğu sanılmaktadır.

BİLGİ NOTU: Türkler, tarihte **demir** madenini **ilk işleyen milletlerdendir.** Başlıca mesleklerinden biri madencilik olan Türkler; savaş aletleri, tabaklar, maşrapalar, heykeller vb. eşyalar yapmışlardır.

GÖKTÜRK DEVLETİ (552-745):

- ✳ Tarihte **Türk adıyla kurulan ilk Türk devletidir.**
- ✳ Bumin Kağan tarafından kurulmuştur.
- ✳ 630 yılında yıkıldı, 681 yılında Kutluk Kağan 2. Göktürk Devleti'ni kurdu.
- ✳ Hükümdar Bilge Kağan, kardeşi Kül Tigin ve vezir Tonyukuk adına **Orhun Yazıtı (kitabe)'ları** dikildi.
- ✳ **Orhun Yazıtları** Türk tarihinin ve edebiyatının **ilk yazılı belgeleridir.**
- ✳ **Orhun Yazıtları** 38 harften oluşur, Orhun alfabesi ile yazılmıştır. **Günümüzde Moğolistan sınırları içindedir.**
- ✳ **Ergenekon Destanı** Göktürklerle aittir.

UYGUR DEVLETİ (745-840):

- Bilge Kül Kağan tarafından kuruldu.
- Devletin merkezi Karabalasagundur.
- Türk tarihinde **yerleşik hayata geçen ilk uygarlıktır.**
- İlk Türk mimari eserler olan saraylar ve tapınaklar bu dönemde yapılmıştır.
- Resim, minyatür, heykel türü eserleri oluşturmuşlardır.
- **Kağıt ve matbaayı** kullanan **ilk uygarlıktır.**
- 18 harften oluşan Uygur alfabesini kullanmışlardır.
- Eşyayı kiraya verme, ortaklık kurma, iş sözleşmesi senedi gibi hukuki olayları gerçekleştirdiler.
- Posta teşkilatı, vergi sistemleri kurmuşlardır.
- **Maniheizm** dinini benimsemeleri **Türklük ve savaşçılık özelliklerinin yok olmasına** neden olmuştur.
- **Türeyiş ve Göç Destanı** Uygurlara aittir.

İSLAMİYET'İN DOĞUŞU VE DEĞİŞİM (2. öğrenme alanı-2.kazanım)

İSLAMİYET'İN DOĞUŞU

İslam'dan Önce Arabistan'ın Durumu

- 🌍 Mekke'de birden çok kabile vardı.
- 🌍 Kabileler arasında birlik yoktu, savaş vardı. Putperestlik yaygındı, Musevilik Hristiyanlık ve Mecusilik (ateşe tapma) diğer dinlerdi.
- 🌍 İnsanlar arasında toplumsal farklılıklar vardı, insanlar alınıp satılıyordu, kız çocuklara ve kadınlara değer verilmiyordu.
- 🌍 Arap toplumu göçebe (bedevi) ve yerleşik olarak ikiye ayrılıyordu.

Hız. Muhammed 571 yılında **Mekke'de** dünyaya geldi. Bu dönemde Mısır, Suriye, Anadolu ve Doğu Avrupa'da Doğu Roma İmparatorluğu, İran'da Sasani İmparatorluğu, Türklerin çoğunlukla yaşadığı **Orta Asya'da Kök Türk Devleti** bulunuyordu.

BİLGİ NOTU: İslam'dan önce medeni açıdan geri, toplumda ahlaki çöküntü olduğu için o döneme **"Cahiliye Çağı"** adı verilmiştir.

Hilfu'l-Fudûl (Erdemliler Topluluğu): Aralarında Hız. Muhammed'in de bulunduğu Mekke'nin ileri gelenlerinin oluşturduğu topluluğa verilen addır. Bu topluluk **Mekke'de zulme uğramış mazlumlara yardım etme ve zalimlerle mücadele etme** kararı aldı.

Haniflik: Hz İbrahim'in inandığı, puta tapmayan, haksızlık yapmayan insanların inandığı inançtır.

Peygamberimizin Hayatı Tarih Şeridi

Peygamberimizin savaşları tarih şeridi

Hicret (622): Mekkeli Müslümanların, eziyet sonucu peygamberimizle birlikte Mekke'den Medine'ye göç etmelerine hicret denir.

Mekke'den Medine'ye göç edenlere **muhacir**; Medine'de muhacirleri karşılayan müslümanlara **ensar** denir.

Hicretin Sonuçları:

- ✓ İslamiyet hızla yayılmıştır.
- ✓ Medine'de **İslam Devleti** kuruldu.
- ✓ Müslümanlar Mekkeliler karşısında **siyasi güç** haline geldi.
- ✓ Hz Ömer döneminde uygulamaya konan **Hicri takvimin** başlangıcı kabul edilmiştir.

Medine Sözleşmesi: Hz. Peygamber **Müslüman, Yahudi ve Medineli putperestleri** bir araya getirerek Medine Sözleşmesi'ni yaptı. Bu sözleşme, ahlak ve adalet ilkeleri açısından oldukça önemlidir.

Medine Sözleşmesi'nin bazı maddeleri şunlardır:

- ➡ Müslüman ve Yahudi topluluklar barış içerisinde yaşayacaklardır.
- ➡ Medine'nin savunması birlikte yapılacaktır.
- ➡ Yahudiler dinlerini yaşamakta serbest olacaktır.
- ➡ Müslümanlar ve Yahudiler, kendileri dışında bir topluluk ile yaşanacak anlaşmazlıkta birbirlerinin yanında yer alacaktır.
- ➡ Yahudiler ve Müslümanlar arasında yaşanabilecek anlaşmazlıklarda Hz. Muhammed hakem olarak kabul edilecektir.

DÖRT HALİFE DÖNEMİ (632-661)

Halife: Müslümanların din ve devlet başkanı olan kimselere halife denir.

Dört Halife: 1- Hz. Ebubekir, 2- Hz. Ömer, 3- Hz. Osman 4- Hz. Ali

Dört halife seçimle iş başına geldiği için bu dönem Cumhuriyet Dönemi olarak adlandırılmıştır.

Hız Ebubekir Dönemi (632-634):

- ◆ **Kuranı Kerim kitap haline getirildi.**
- ◆ Arap Yarımadası dışında ilk fetihler yapıldı. Suriye'nin fethine başlandı.
- ◆ Yalancı peygamberler ortadan kaldırıldı.

Hz Ömer Dönemi (634-644):

- ✚ Suriye, Filistin, İran, Irak fethedilerek müslümanlar Türklerle komşu oldular.
- ✚ Ülke illere ayrılarak iller valiler tarafından yönetilmiştir.
- ✚ Adliye teşkilatı kurularak illere kadılar tayin edilmiştir.
- ✚ **Hicri takvim kabul edilmiştir.**

Hz Osman Dönemi (644-656):

- İlk İslam donanması kurularak Kıbrıs alınmıştır.
- **Kurani Kerim çoğaltılarak diğer şehirlere gönderilmiştir.**
- İslam'da ilk karışıklıklar başladı.
- Tunus ve Trablus alınarak Kuzey Afrika fethedilmiştir.

Hz Ali Dönemi (656-665):

- ✚ İç karışıklıklar arttı, Cemel ve Sıffin Savaşı yapıldı.
- ✚ Devletin merkezi Medine'den Kufe'ye taşınmıştır.
- ✚ Müslümanlar arasında ayrılıklar başladığı için fetihler durmuştur.

EMEVLER (661-750)

- ✚ Muaviye tarafından Şam'da kuruldu.
- ✚ Doğuda Horasan, batıda Tunus ve Cezayiri alarak Kuzey Afrika'ya ilerlemişlerdir.
- ✚ Cebelitarık Boğazı'nı geçerek Avrupa'da İspanya'yı fethettiler, **Endülüs Emevi Devleti'ni kurdular.**
- ✚ Emeviler halifeliği saltanat (babadan oğula geçiş) haline getirdiler.
- ✚ Arap olmayanlara kötü davrandılar, İslamiyeti baskı (kılıçla) yoluyla kabul ettirmeye çalışarak **Arap milliyetçiliği yaptılar.**
- ✚ Yönetimden memnun olmayan halk ayaklanarak devleti yıktı, yerine **Abbasi Devleti kuruldu.**

BİLGİ NOTU: Emevi Devleti yıkıldıktan sonra İspanya'da Endülüs Emevi Devleti kuruldu (756-1031). Endülüs Emevileri, Avrupa'yı eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında etkiledi.

ABBASİLER (750-1258)

- ▶ Hz Peygamberin amcası Abbas'ın soyundan olanlar tarafından Bağdat'ta kuruldu.
- ▶ Emeviler gibi ırk ayrımı yapmayarak başta Türkler olmak üzere tüm müslümanlara eşit davrandılar. **Türklerle iyi davranmaları Türklerin İslamiyet'e girmesini kolaylaştırdı.**
- ▶ Bağdat, bilim ve sanat merkezi olmuştur. Yunanca ve Latince eserler Arapça ve Farsçaya çevrilmiştir.
- ▶ Türkler devlet yönetiminde görev aldılar. Türk askeri ve aileleri için **Samarra** şehrini kurdular.

Talas Savaşı (751):

Türkler ve Abbasiler birlikte Çin'e karşı **751** yılında **Talas** Nehri kıyısında **Çin'i** yendiler. Talas Savaşı ile **Türkler gruplar halinde müslüman olmaya** başladılar.

Avasım: Türkler için Bizans'a karşı devletin sınırlarını korumak için yapılan şehirlerdir.

İSLAMİYET VE TÜRKLER (2. öğrenme alanı-3.kazanım)

Türklerin İslamiyeti Kabul Etmesini Kolaylaştıran Nedenler:

- İslamdan önceki Gök Tanrı inancında tek tanrı, cennet, cehennem gibi kavramların İslam'la benzerlik göstermesi
- Türklerle müslüman tüccarların yaptıkları ticarete müslümanların İslam dinini tanıtmaları
- İslamdaki gaza düşüncesinin Türklerin Savaşçılık özelliği ile benzer olması
- Türklerdeki ölümden sonraki hayata inanmanın İslamiyetle benzer olması

KARAHANLILAR (840-1212)

- ➡ Karluk, Yağma ve Çiğil Türkleri tarafından kuruldu. (840)
- ➡ **İlk müslüman Türk devletidir.**
- ➡ Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i kabulü ile Müslüman Türk devleti haline geldiler.
- ➡ Karahanlılar **Türkçe'yi resmi dil** olarak kabul etmişlerdir.
- ➡ Karahanlıların İpek Yolu üzerinde tüccarları konaklaması için yaptıkları **kervansaraylar ticaretin gelişmesini sağlamıştır.**

GAZNELİLER (963-1187)

- ➡ Alptekin tarafından Gazne'de kuruldu.
- ➡ **Gaznelilerin en parlak dönemi Sultan Mahmut dönemidir.**
- ➡ Gazneli Mahmut Hindistan'a 17 sefer düzenleyerek İslam'ı yaymış ve Hindistan'ın zenginliğini ülkesine getirmiştir.
- ➡ **Gazneli Mahmut Sultan ünvanını kullanan ilk hükümdardır.**
- ➡ 1040 yılında Selçuklular ve Gazneliler arasında yapılan **Dandanakan Savaşı** ile Gazneliler dağılmaya başlamıştır.
- ➡ Biruni, Firdevsi gibi şairleri Sultan Mahmut Sarayı'nda toplamıştır.

BİRÜNİ: Fizik, astronomi, tıp, eczacılık ile ilgili çalışmalar yapmıştır. **Gazneli Mahmut** Biruni için “**sarayının en değerli hazinesi**” demiştir. “**El Hind**” adlı eseri yazmıştır.

BÜYÜK SELÇUKLULAR (1040-1157)

- Çağrı Bey tarafından Gazneliler ile yapılan **Dandanakan Savaşı'ndan** sonra kurulmuştur.
- Selçuklular **1015** yılından itibaren **Anadolu'ya akınlar düzenleyerek Anadolu'yu tanıma fırsatı bulmuşlardır.**
- **1048** yılında **Bizans'la ilk yapılan savaş olan Pasinler Savaşını** yapmışlardır.
- **1071** yılında Bizans'la yapılan **Malazgirt Savaşı** ile **Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.**
- Melikşah döneminde en parlak dönemini yaşamıştır.
- **1141'de Karahitay Moğollarıyla yapılan Katvan Savaşı ile Büyük Selçuklular yıkılma sürecine girmiştir.**

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte yönetim alanındaki değişiklikler:

- ◆ İslam öncesinde görülen kurultay, **divan** adı verilen bir meclise dönüştü.
- ◆ Hükümdarlar halife tarafından onaylanmaya başladı.
- ◆ Halife adına **hutbe** okutulmaya başladı.
- ◆ Paraların üzerine **halifenin ismi** yazıldı.
- ◆ Hükümdarlar **İslami isim ve unvanlar** aldılar.
- ◆ İlk Türk-İslam devletlerinde yöneticilerin kendi adlarına hutbe okutmaları bağımsızlığın bir göstergesi olarak kabul edildi. Bu anlayış sonraki Türk-İslam devletlerinde de devam etti.

Karahanlılar Döneminde Önemli Eserler Ve Özellikleri

ESER ADI	YAZARI	ÖZELLİKLERİ
Divan-ı Lügat-it Türk (Türk Dilleri Sözlüğü)	KAŞGARLI MAHMUT	--- Türk dilinin zenginliği ve güzelliğini göstermek --- Araplara Türkçe'yi öğretmek --- Arapçanın Türkçeden üstün olmadığını belirtmek için yazılmıştır.
Kutadgu Bilig (Mutluluk veren bilgi)	YUSUF HAS HACİP	--- İnsanlara mutlu olmanın yolunu göstermek --- Hükümdarlara devlet yönetimi ile ilgili bilgi vermek
Divanı Hikmet	AHMET YESEVİ	--- İslamiyet'i Türklere öğretmek
Atabetül' Hakayık	EDİP AHMET YÜKNEKİ	--- Şiirlerle ahlaki öğütler vermek için yazılmıştır.

ÖNEMLİ DEVLET ADAMLARI

TUĞRUL BEY: 1040 yılında Dandanakan Savaşı ile devleti kurmuştur. Yaptığı fetihlerle ülkesini genişletti. Anadolu'nun Türk yurdu olması için uğraştı. Abbasi halifesi ile iyi ilişkiler kurdu. İslam dünyasının koruyuculuğunu yaptı.

NİZAMÜLMÜLK: Selçuklu veziri Nizamülmülk kendi adını taşıyan **Nizamiye Medreseleri'ni** kurmuştur. Ayrıca Nizamülmülk **Siyasetname** adlı eseri yazmıştır. **Devletin yönetiminin nasıl yapılması gerektiğini** bu eserinde anlatmıştır.

ALPARSLAN: Amcası Tuğrul Bey'in başlattığı Anadolu akınlarını devam ettirdi. Bizans'la 1071 yılında **Malazgirt Savaşı'nı** yaparak **Anadolu'nun kapılarını Türklere açmıştır.**

MELİKŞAH: Gazneliler ve Karahanlılar ile mücadele etmiş, Nizamülmülk'e Nizamiye Medreselerini kurdurtmuştur. Rasathane (gözlemevi) kurdurarak gök cisimlerini inceletmiştir. **Celali Takvimini** yaptırmıştır. **Devleti'ni en parlak şekilde ve zengin** olarak yaşatmıştır.

**DERS NOTU, TEST, ETKİNLİK, BULMACA PDF
DÖKÜMANLARI ve VİDEOLARI İÇİN AŞAĞIDAKİ
LİNKE TIKLAYINIZ.**

https://www.youtube.com/channel/UC10r3pDHWk-0kstFT-ggI0g?view_as=subscriber

KANAL ADI:

Sosyal Hocası Mustafa

**Mustafa KARAKUŞ
Av Yayınları Soru Yazarı**

**AV
AKILLI VERSİYON
YAYINLARI**